

Občanské právo

Obecně

Občanské právo je základním soukromoprávním odvětvím, určuje osobnosti a majetkový status člověka.¹ Základním pramenem je zákon č. 40/1964 Sb. občanský zákoník. Tento zákon platí již od roku 1964, ačkoliv byl mnohokrát novelizován, není schopen obsáhnout veškeré změny, které v soukromoprávních vztazích vznikly. Proto byl vytvořen nový občanský zákoník, který kromě občanského práva zahrnuje i další soukromoprávní oblasti jako je právo rodinné, obchodní další.² Tento zákon byl vyhlášen dne 22.března 2012 jako zákon č. 89/2012 Sb., účinný bude od 1.ledna 2012.³

Předmět současného občanského zákoníku (dále jen OZ) je vymezen v ust. §1 odst. 2. „*Občanský zákoník upravuje majetkové vztahy fyzických a právnických osob, majetkové vztahy mezi těmito osobami a státem, jakož i vztahy vyplývající z práva na ochranu osob, pokud tyto občanskoprávní vztahy neupravují jiné zákony*“.

Občanské právo můžeme dělit na několik částí:

- a) obecná část – vymezuje základní instituty jako jsou právní skutečnosti, občanskoprávní vztah, statut osob, zastoupení..
- b) absolutní majetková práva- vlastnictví a věcná práva k věci cizí
- c) relativní majetková práva – závazky z právních i protiprávních úkonů
- d) právo na ochranu osobnosti
- e) právo duševního vlastnictví – autorské právo, ochranné známky
- f) dědické právo⁴

Základní zásady

Základem jakékoliv právní úpravy jsou vždy zásady, některé nalezneme přímo v ustanovení zákona, jiné jsou dovozeny z teorie práva, nebo jiných předpisů, např. Listiny základních práv a svobod. Zásady, které si níže uvedeme se netýkají jen práva občanského, ale celého soukromoprávního odvětví.

Zásada autonomie vůle – možnost zvolit si zda uzavřít soukromoprávní vztah, s kým, čeho se bude týkat, jakým způsobem se bude realizovat.⁵

Vše je dovoleno, co není výslovně zakázáno- zakotvena v čl. 3 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Obrázek – čl 2. odst 3 LZPS

Zákaz zneužití svých práv – nelze využívat svých práv tak, aby nepřiměřeně omezovaly ostatní, typické pro tzv. sousedská práva (obtěžování kouřem, hlukem atd)

Ochrana dobré víry – zákon nesmí být vykládán tak, by porušil práva toho, kdo byl v oprávněné víře, že jednal v souladu s právem⁶

Zásada prevence – spočívá v předcházení ohrožení či poškození práv, nalezneme ji v ust. § 415 OZ

Obrázek - §415 OZ

Zásada smlouvy se musejí dodržovat

¹ Ust. § 1 zákona č. 40/1964 Sb. občanského zákoníku ve znění pozdějších předpisů

² <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/uvodni-stranka.html> 26.12.2012

³ <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/legislativni-proces.html> 26.12.2012

⁴ Švestka, J., & Dvořák, J. (2009). *Občanské právo hmotné*. (5., jubilejní aktualiz. vyd., 459 s.) Praha: Wolters Kluwer. Str 53

⁵ Schelle, K. (2009). *Základy občanského práva*. (Vyd. 1., 188 s.) Ostrava: Key Publishing. Str 9

⁶ Fiala, J., & Kindl, M. (2009). *Občanské právo hmotné*. (2., upr. vyd., 650 s.) Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. Str. 45

Občanskoprávní vztah

Občansko právní vztahy jsou vztahy, které jsou upraveny normami občanského práva. Můžeme je rozlišit na vztahy absolutní a relativní. U absolutního vztahu vzniká individuálně určenému subjektu (viz dále) právo, které působí vůči všem ostatním např. vlastnictví věci – právo s věcí disponovat, které nemůže nikdo jiný omezit. Relativní vztahy jsou vztahy vzájemné, které působí jen vůči jejich účastníkům – právo jedné strany odpovídá povinnosti strany druhé např. kupní smlouva – povinnost zaplatit kupní cenu x právo dostat kupní cenu⁷ Občanskoprávní vztah má 3 prvky: subjekt, předmět a obsah.

Subjekt

Subjekt je nositelem práv a povinností, které ze vztahu vyplývají,⁸ mohou to být fyzické nebo právnické osoby, stát.

Za fyzickou osobu je považována jakákoliv lidská bytost, bez rozdílů týkajících se národnosti, rasy atd.⁹ Listina základních práv a svobod v čl. 5 říká, že každý je způsobilý mít práva. Tato způsobilost k právům a povinnostem (právní subjektivit) vzniká narozením a končí smrtí. Je přiznána i počatému dítěti za předpokladu že s narodí živé¹⁰ např. Otec zemře před narozením dítěte, jakmile se dítě narodí je dědicem po svém otci. Způsobilost zanikne smrtí¹¹ Aby mohla fyzická osoba samostatně navazovat právní vztahy musí mít také způsobilost k právním úkonům. Tato způsobilost vzniká v plném rozsahu zletilostí (dovršením 18 let, případně od 16 let uzavřením manželství). Nezletilí mají způsobilost k právním úkonům jen v rozsahu přiměřeném jejich rozumové vyspělosti a věku (10 letý chlapec má způsobilost k tomu by si koupil zmrzlinu, ale ne aby si koupil dům). V případě duševní poruchy může soud způsobilost k právním úkonům omezit nebo zbavit.¹²

Právnická osoba, není osobou reálnou ale subjektem, o kterém to stanoví zákon¹³, tj. jedná se o právní fikci. Mohou to být družstva, obchodní společnosti, instituty veřejného práva např. Česká národní banka, Všeobecná zdravotní pojišťovna, jednotky územní samosprávy tj. obce, kraje. Způsobilost k právům a povinnostem i způsobilost k právním úkonům nabývá právnická osoba svým vznikem.¹⁴ Za právnickou osobu jedná ten statutární orgán, případně její jiní členové, pokud jim to stanovuje její vnitřní předpis, nebo na základě svého pracovního zařazení¹⁵ např. uzavírání smlouvy obchodním zástupcem.

Pokud nechce fyzická nebo právnická osoba jednat samostatně, nebo toho není z nějakého důvodu schopná, využívá se institut zastoupení. Rozlišujeme 3 druhy zastoupení, podle jeho vzniku:

- zákonné zastoupení, které vzniká přímo ze zákona – za nezletilé jednájí rodiče jako jejich zákonní zástupci
- zákonné zastoupení, které vzniká na základě rozhodnutí státního orgánu, tzv. opatrovnictví – opatrovník zastupuje osoby, kterým byla omezena způsobilost k právním úkonům, nebo osoby nevěstné, tzv. kolizní opatrovník jedná za

⁷ Schelle, K. (2009). *Základy občanského práva*. (Vyd. 1., 188 s.) Ostrava: Key Publishing. Str 18

⁸ Schelle, K. (2009). *Základy občanského práva*. (Vyd. 1., 188 s.) Ostrava: Key Publishing. Str 19

⁹ Švestka, J., & Dvořák, J. (2009). *Občanské právo hmotné*. (5., jubilejní aktualiz. vyd., 459 s.) Praha: Wolters Kluwer. Str 21

¹⁰ § 7 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb. občanského zákoníku ve znění pozdějších předpisů

¹¹ § 7 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb. občanského zákoníku ve znění pozdějších předpisů

¹² § 8-10 č. 40/1964 Sb. občanského zákoníku ve znění pozdějších předpisů

¹³ Fiala, J., & Kindl, M. (2009). *Občanské právo hmotné*. (2., upr. vyd., 650 s.) Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. Str. 144

¹⁴ Fiala, J., & Kindl, M. (2009). *Občanské právo hmotné*. (2., upr. vyd., 650 s.) Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. Str. 146

¹⁵ Ust. § 20 č. 40/1964 Sb. občanského zákoníku ve znění pozdějších předpisů

nezletilého, pokud jeho zájmy mohou být v rozporu se zájmy jeho zákonného zástupce např. Rozvod rodičů, svěření dítěte do péče.

- smluvní zastoupení – dohoda o plné moci k jednání, může být všeobecná, nebo pouze na některé úkony¹⁶ např. vyzvednout dopis na poště

Předmět

Předmětem občansko právních vztahů je to, na co je daný vztah zaměřen, tedy lidské chování a to, čeho se toto chování týká, tj. zpravidla věci, případně práva a jiné majetkové hodnoty.¹⁷

Věci můžeme dělit dle celé řady hledisek, pro běžné účely je nejdůležitějším dělení na věci movité a nemovité. Nemovité věci jsou přesně definovány v zákoně, jedná se o „*pozemky a stavby spojené se zemí pevným základem*.“¹⁸ Movité jsou všechny ostatní věci.¹⁹

Obr. Pro lepší zapamatování movité věci lze odvodit z „move“ tedy anglicky hýbat, s nemovitostmi hýbat nelze.

Obsah

Obsahem občanskoprávního vztahu jsou subjektivní práva a povinnosti, která ze vztahu vyplývají a jsou vynutitelná státní mocí.²⁰ Např: povinnost zaplatit kupní cenu za koupenou věc atd.

Občanskoprávní skutečnosti

Občanskoprávní skutečnosti jsou společenské a přírodní jevy, se kterými zákon spojuje vznik, změnu nebo zánik občansko právních vztahů.²¹ Pro zjednodušení, zde budou rozebrány pouze 2 občansko právní skutečnosti a to právní úkony a čas.

Právní úkony

Jedná se o nejvýznamnější právní skutečnost, je to chování vedoucí k právem uznaným následkům (uzavření smlouvy, výpověď z nájmu atd.). Aby byl právní úkon platný, musí splňovat dané náležitosti:

- náležitost osoby – osoba, která úkon činní musí být způsobilá k právům a povinnostem i k právním úkonům.
- náležitost vůle – musí být svobodná a vážná
- náležitost projevu vůle- vůle musí být projevena určitě a srozumitelně, pokud zákon stanovuje tak i v předepsané formě např. kupní smlouva k nemovitosti musí být písemná
- shoda vůle a jejího projevu
- náležitost předmětu – musí být možný a dovolený²², nelze tedy uzavřít smlouvu na koupi pozemků na slunci (nemožný), nebo smlouvu o provedení vraždy (nedovolený)

¹⁶ Fiala, J. (c2012). *Občanské právo*. (2., aktualiz. a dopl. vyd., xxxi, 965 s.) Praha: Wolters Kluwer Česká republika. Str. 27

¹⁷ Fiala, J., & Kindl, M. (2009). *Občanské právo hmotné*. (2., upr. vyd., 650 s.) Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. Str. 155

¹⁸ Ust. § 119 odst. 2. zákona č. 40/1964 Sb. občanského zákoníku ve znění pozdějších předpisů

¹⁹ Fiala, J., & Kindl, M. (2009). *Občanské právo hmotné*. (2., upr. vyd., 650 s.) Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. Str. 166

²⁰ Schelle, K. (2009). *Základy občanského práva*. (Vyd. 1., 188 s.) Ostrava: Key Publishing. Str. 23

²¹ Fiala, J. (c2012). *Občanské právo*. (2., aktualiz. a dopl. vyd., xxxi, 965 s.) Praha: Wolters Kluwer Česká republika. Str. 34

²² Fiala, J., & Kindl, M. (2009). *Občanské právo hmotné*. (2., upr. vyd., 650 s.) Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. Str. 115-120

Čas

Je rozhodující právní skutečnost, ať už jako pevně stanovený čas (datum), nebo jako plynoucí čas lhůta. S časem jsou spojeny dva důležité pojmy a to promlčení a prekluze.

Prekluze – pokud se právo neuplatní ve stanovené lhůtě, tak zaniká např. reklamační lhůta

Promlčení – po uplynutí lhůty právo nezaniká, ale oslabuje se jeho ochrana.²³

Obr. Příklad na promlčení

Vlastnictví

Právo mít a vlastnit je zakotveno v čl 11 Listiny základních práv a svobod. Jeho realizaci upravuje občanský zákoník v ust. § 123 a následujících. Vlastník věci má právo věc držet, užívat ji, manipulovat s ní a užívat její plody. Toto právo může realizovat v mezích tak, aby nepřiměřeně neobtěžoval a neohrožoval práva někoho jiného.²⁴

Spoluvlastnictví

Věc může mít více vlastníků, jedná se pak o spoluvlastnictví. Každý z vlastníků vlastní ideální podíl, který určuje míru práv a povinností které vyplývají ze společné věci. O věci rozhodují společně a nerozdílně, dle výše podílů, pokud se nedohodnou, může na návrh některého z nich rozhodnout soud. Převádí-li některý ze spoluvlastníků svůj podíl, mají ostatní tzv. předkupní právo, výjimkou je převod na osobu blízkou.²⁵

Společné jmění manželů

Zvláštní druh bezpodílového spoluvlastnictví, spojený se vznikem manželství. Více o něm najdete v kapitole „Rodinné právo.“

Závazky

Jsou to právní vztahy relativní povahy, které působí pouze stranami tohoto vztahu. Práva a povinnosti ze závazku vyplývající se zásadně doplňují.²⁶ Závazků je celá řada, níže naleznete pouze vybrané, nejčastěji využívané smluvní typy.

Kupní smlouva

Vztah mezi kupujícím a prodávajícím, prodávající se zavazuje předat kupujícímu předmět koupě, kupující je povinen ho převzít a zaplatit za něj kupní cenu. Písemná smlouva je nutná pouze u převodu nemovitostí. Kupní cena musí být v penězích, jinak se nejedná o kupní smlouvu. Proávající je povinen upozornit na vady, které věc má, pokud vyjde vada najevo dostatečně, kupující má právo na slevu, nebo odstoupení od smlouvy. Zvláštní režim má prodej spotřebního zboží u obchodníka, kde je stanovena 2letá záruční doba. V této lhůtě je prodávající povinen reklamovanou věc převzít a posoudit oprávněnost reklamce.²⁷

Darování

Dárce darovací smlouvou přenechává něco bezúplatně dárci, který věc může, ale nemusí přijmout. Zásadní je bezúplatnost a dobrovolnost. Také darovací smlouva musí být u převodu

²³ Fiala, J. (c2012). *Občanské právo*. (2., aktualiz. a dopl. vyd., xxxi, 965 s.) Praha: Wolters Kluwer Česká republika. Str. 65-68

²⁴ Ust. § 123 a násl. zákona č. 40/1964 Sb. občanského zákoníku ve znění pozdějších předpisů

²⁵ Ust. § 136 a násl. zákona č. 40/1964 Sb. občanského zákoníku ve znění pozdějších předpisů

²⁶ Fiala, J. (c2012). *Občanské právo*. (2., aktualiz. a dopl. vyd., xxxi, 965 s.) Praha: Wolters Kluwer Česká republika. Str. 156-157

²⁷ Ust. § 588 a násl. zákona č. 40/1964 Sb. občanského zákoníku ve znění pozdějších předpisů

nemovitosti písemná. Pokud se obdarovaný chová vůči dárci tak, že hrubě porušuje dobré mravy (např. nepostará se o těžce nemocnou babičku, která mu darovala byt a jeho pomoc potřebuje) , může dárce požadovat vrácení daru.²⁸

Smlouva o dílo

Předmětem smlouvy je zhotovení díla dle přání zhotovitele. Odměnou za provedení díla je jeho cena, odpovědnost z provedení nese zhotovitel, objednatel je povinen spolupracovat (pokud se např. dohodli, že objednatel dodá materiál, ze kterého bud dílo vyhotoveno).²⁹ Od kupní smlouvy s liší tím, že se vytváří, nebo upravuje věc dle individuálního přání objednatele.

Půjčka a výpůjčka

Půjčka je dočasné přenechání druhově určených věcí (peníze, jablka...) k užívání, může, ale nemusí být úplatné.³⁰

Výpůjčka je dočasné bezúplatné přenechání konkrétně určené věci (auto, televize..) k užívání, vypůjčená věc pak musí být bez poškození vrácena majiteli.³¹

Dědění

Se smrtí fyzické osoby (zůstavitele) zákon spojuje významné právní následky. Práva a povinnosti, která jsou neoddělitelně spjata s osobou zemřelého zanikají, ostatní přechází na určené subjekty.³² Dědictví je právo, nikoliv povinnost, zákon umožňuje dědictví odmítnout.³³ V případě že dědicové nedědí, dědictví připadne státu,³⁴ tzv. odúmrt'. Náš právní řád zná dva způsoby dědění to ze zákona a ze závěti

Dědění ze zákona

K dědění ze zákon dochází, pokud zůstavitel nezanechal po sobě závět'. Dědicové se rozdělují do 4 skupin³⁵:

- 1. skupina- děti a manžel, zásada rovnosti podílů, pokud nedědí některé dítě, dědí jeho potomci
- 2. skupina – pokud nejsou po zůstavitelovi žádní potomci, dědí ve 2. skupině manžel ½ dědictví, dále rodiče a ti co žili ve společné domácnosti jako zůstavitele nejméně rok před smrtí dědí stejný podíl, pokud někdo nedědí, dochází k přírůstku jeho podílu ostatním
- 3. skupina – dědí sourozenci a ti co žili ve společné domácnosti jako zůstavitele nejméně rok před smrtí a starali se o něj, nebo byli na něm odkázání výživou, získají stejné podíly
- 4. skupina – prarodiče zůstavitele³⁶

Dědění ze závěti

Při sepisování závěti musí zůstavitel dodržet podmínky stanovené zákonem. Závět musí být sepsána vlastní rukou, pokud není sepsána vlastní rukou musí mít formu notářského zápisu,

²⁸ Ust. § 628 a násl. zákona č. 40/1964 Sb. občanského zákoníku ve znění pozdějších předpisů

²⁹ Ust. § 631 a násl. zákona č. 40/1964 Sb. občanského zákoníku ve znění pozdějších předpisů

³⁰ Ust. § 657 a 658 zákona č. 40/1964 Sb. občanského zákoníku ve znění pozdějších předpisů

³¹ Ust. § 659 a násl. zákona č. 40/1964 Sb. občanského zákoníku ve znění pozdějších předpisů

³² Schelle, K. (2009). *Základy občanského práva*. (Vyd. 1., 188 s.) Ostrava: Key Publishing. Str 97

³³ Ust. § 463. zákona č. 40/1964 Sb. občanského zákoníku ve znění pozdějších předpisů

³⁴ Ust. § 462. zákona č. 40/1964 Sb. občanského zákoníku ve znění pozdějších předpisů

³⁵ Schelleová, I. (2007). *Dědictví a dědické právo*. (Vyd. 1., vi, 228 s.) Brno: Computer Press.

³⁶ Ust. § 473 a násl. zákona č. 40/1964 Sb. občanského zákoníku ve znění pozdějších předpisů

nebo být podepsána svědky. V závěti smí zůstavitel převést pouze ty práva které má on sám, závěť, se ale nemusí týkat celého majetku, pokud se závěť týká jen části, zbytek se dědí dle zákona. Závěť nemůže obejít tzv. neopomenutelné dědice, tj. potomky zůstavitele, kteří musí dostat podíl dle zákona. Závěť lze kdykoliv zrušit, nebo sepsat novou.³⁷

Otázky k procvičení:

- 1.) Která/které z níže uvedených zásad patří mezi základní zásady občanského práva?
 - a. **Zásada autonomie vůle**
 - b. **Zásada smlouvy s musejí dodržovat**
 - c. Zásada neomezené užívání svých práv

- 2.) způsobilost k právním úkonům
 - a) **v plném rozsahu se nabývá zletilostí**
 - b) je totéž jako způsobilost k právům a povinnostem
 - c) vzniká narozením
 - d) **lze ji omezit**

- 3.) věci nemovité jsou:
 - d. **pozemky**
 - e. **stavby**
 - f. automobily
 - g. věci se kterými lze hýbat

- 4.) Pro kupní smlouvu platí:
 - h. Musí být vždy písemná
 - i. **Musí být písemná při převodu nemovitostí**
 - j. **Kupní cena musí být stanovena v penězích**
 - k. Kupující nemá žádné povinnosti z této smlouvy

- 5.) Pro smlouvu o dílo smlouvu platí:
 - a) dílo může vytvářet pouze umělec
 - b) **jedná se o zhotovení díla dle přání objednatele**
 - c) prakticky se neliší od kupní smlouvy
 - d) **může se jednat i o úpravu již existující věci**

- 6.) Pro dědění platí:
 - a) **u dědění ze zákona jsou 4 skupiny dědiců**
 - b) závěť musí být vždy sepsána u notáře
 - c) **tzv. neopomenutelní dědici jsou děti zůstavitele**

³⁷ Ust. § 476 a násl. zákona č. 40/1964 Sb. občanského zákoníku ve znění pozdějších předpisů